

Bela princeza

FILIPA GREGORI

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Philippa Gregory
THE WHITE PRINCESS

Copyright © 2013 by Philippa Gregory
Originally published by Touchstone, a Division of Simon
& Schuster, Inc.
Translation copyright © 2015 za srpsko izdanje, LAGUNA

OSTALI NASLOVI AUTORKE:

RODBINSKI RATOVI

Ledi Rivers

Bela kraljica

Crvena kraljica

Ričardova kraljica

ROMANI O DINASTIJI TJUDOR

Druga Bolenova kći

Nasleđe Bolenovih

Kraljičina luda

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Entonija

1485

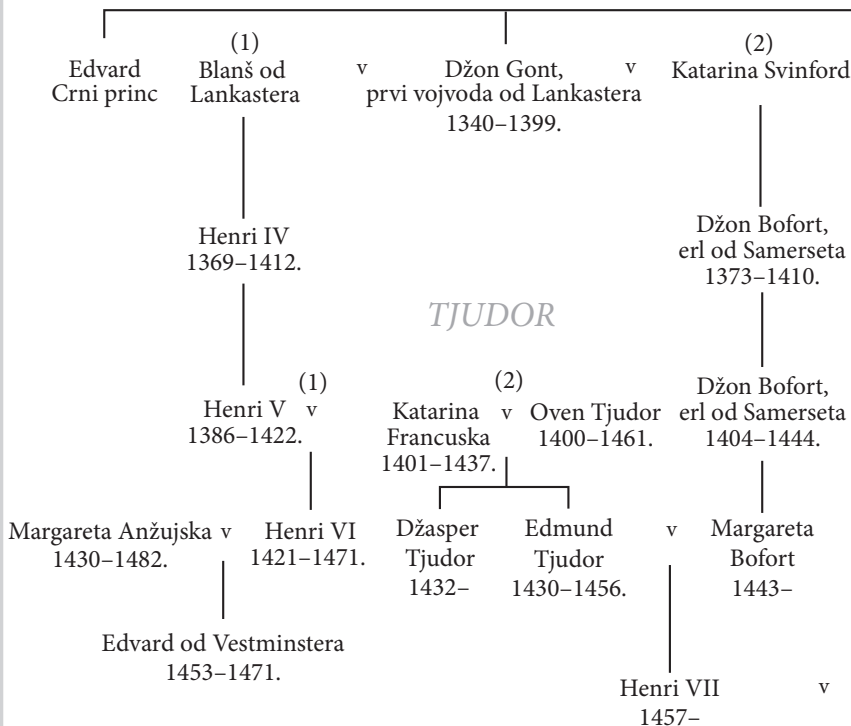

RODBINSKI RATOVI

Kuće Jorka, Lankastera i Tjudora
u proleće 1485.

LANKASTER

ZAMAK ŠERIF HATON, JORKŠIR,
JESEN 1485.

Volela bih da mogu da prestanem da sanjam. Silno bih želela da prestanem da sanjam.

Tako sam umorna; želim samo da spavam. Želim da spavam po ceo dan, od zore do sumraka koji svake večeri stiže malo ranije i malo je sumorniji. Po danu mislim samo na spavanje. Ali po celu noć se trudim da ostanem budna.

Odlazim u njegove tihe odaje sa zatvorenim kopcima i gledam u sveću koja treperi u zlatnom svećnjaku, polako topeći obeležene sate, mada on nikada više neće videti svetlost. Sluge pale novu sveću svakog dana u podne; sat po sat polako dogoreva, mada njemu to više ništa ne znači. Vreme je za njega sasvim stalo u njegovoj večnoj tami, večnoj bezvremenosti, mada meni tako teško pada. Po čitavu noć čekam spori dolazak sive večeri i tugaljivi zvuk zvona koje poziva na večernjicu, kad mogu da odem u kapelu i molim se za njegovu dušu, mada on nikad više neće čuti moje šaputanje ni tiho pojanje sveštenika.

Tada mogu da odem u krevet. Ali kad legnem, ne usuđujem se da zaspim, jer ne mogu da podnesem snove. Sanjam njega. Sanjam ga iznova i iznova.

Po čitav dan na licu poput maske držim osmeh i smešim se, smešim i smešim, pokazujući zube i vedar pogled, zatežući kožu tanku kao papir poput rastegnutog pergamenta. Glas mi je blag i jasan, izgovaram reči bez značenja, a ponekad, po potrebi, čak i pevam. Uveče padam u postelju kao da se utapam u dubokoj vodi, kao da mi je krevet potopljen u reku, moja tuga teče poput reke Lete a struje mi donose zaborav i nose me u pećinu sna; ali tada mi dolaze snovi.

Ne sanjam njegovu smrt – prizor u kome on pada u borbi bio bi najgora noćna mora. Ali nikad ne sanjam bitku, ne vidim njegov poslednji juriš u samo srce garde Henrija Tjudora. Ne vidim ga kako se probija do tamo, sekući oko sebe mačem. Ne vidim vojsku Tomasa Stenlija kako se obrušava i gazi ga kopitima dok on pada s konja, dok ga ruka kojom drži mač izdaje i dok pada pred nemilosrdnim naletom konjice, vičući: „Izdaja! Izdaja! Izdaja!“ Ne vidim Vilijema Stenlija kako diže njegovu krunu i stavlja je drugome na glavu.

Ne sanjam ništa od toga i zahvaljujem bogu bar na toj milosti. To su misli od kojih po čitav dan ne mogu da pobegnem. Ta krvava dnevna maštanja ispunjavaju mi misli dok šetam i nemarno ćaskam o strašnoj vrućini, o suši i suvoj zemlji, o slaboj ovogodišnjoj žetvi. Ali snovi su mi bolniji, daleko bolniji od toga, jer tada sanjam da sam u njegovom naručju i da me on budi poljupcem. Sanjam da se šetamo po vrtu i pričamo o svojoj budućnosti. Sanjam da nosim njegovo dete, svoj zaobljen stomak pod njegovom toplom rukom i njega kako se smeši, ushićen, a ja mu obećavam da ću mu roditi sina, sina koji mu je potreban, sina Jorka, sina Engleske, našeg sina. „Daćemo mu ime Artur“, kaže on. „Zvaćemo ga Artur, poput Artura iz Kamelota, daćemo mu ime Artur zbog Engleske.“

Bol koji osećam kad se probudim i shvatim da sam opet sanjala, iz dana u dan je sve teži. Silno želim da prestanem da sanjam.

Draga moja kćeri Elizabeta,

Moje srce i molitve su uz tebe, drago dete; ali sada, više nego u bilo kom trenutku svog života, moraš igrati ulogu kraljice koja ti je suđena.

Novi kralj, Henri Tjudor, naređuje ti da dođeš kod mene u Vestminstersku palatu u Londonu i dovedeš svoje sestre i rođake. Obrati pažnju: nije porekao svoju veridbu sa tobom. Očekujem da će ona biti sprovedena u delo.

Znam da to nije ono čemu si se nadala, draga moja; ali Ričard je mrtav i taj deo tvog života je završen. Henri je pobeđnik, a naš je zadatak da te načinimo njegovom ženom i engleskom kraljicom.

Poslušaj me u još nečem: smeši se i izgledaj vesela, kao nevesta koja dolazi kod svog mladoženje. Princeza ne deli svoju bol sa celim svetom. Rođena si kao princeza i naslednica duge loze hrabrih žena. Digni glavu i smeši se, draga moja. Čekam te, i ja ću tebe pozdraviti sa osmehom.

Voli te tvoja majka

Elizabeta R

Engleska kraljica udova

Pažljivo čitam njeno pismo, jer se moja majka nikad ne izražava otvoreno i svaka njena reč uvek nosi brojne slojeve značenja. Mogu da zamislim kako se oduševljava zbog nove prilike da osvoji engleski presto. Ona je nepobediva; viđala sam je potučenu, ali nikad, čak ni kad je ostala udovica, čak

ni kad je bezmalo poludela od bola, nikada je nisam videla poniženu.

Odmah shvatam njeno naređenje da izgledam srećna, da zaboravim da je čovek kojeg sam volela mrtav i bačen u neobeleženi grob, da iskusim budućnost svoje porodice udarcima čekića gurajući sebe u brak s njegovim neprijateljem. Pošto je čitav život proveo u čekanju, Henri Tjodor je došao u Englesku i pobedio u svojoj bici, potukavši zakonitog kralja, mog ljubavnika Ričarda, a sad sam i ja, poput same Engleske, postala ratni plen. Da je Ričard pobedio na Bosvortskom polju – a ko je mogao i sanjati da neće? – postala bih njegova kraljica i voljena žena. Ali on je pao od izdajničkog mača, upravo od ruke ljudi koji su se okupili oko njega i zakleli mu se da će se za njega boriti; i tako, umesto za njega treba da se udam za Henrija, a predivnih šesnaest meseci dok sam bila Ričardova ljubav, bezmalo kraljica njegovog dvora, a on srce moga srca, biće zaboravljeni. Zapravo, bolje bi mi bilo da se nadam da će biti zaboravljeni. Ja sama moram da ih zaboravim.

Čitam majčino pismo stojeći pod lukom kapije velikog zamka u Šerif Hatonu, a zatim se okrećem i ulazim u hodnik gde na središnjem kamenom ognjištu gori vatra i topli vazduh je zasićen mirisom dima. Gužvam hartiju u lopticu i bacam je usred razgorelih cepanica, posmatrajući je kako plamti. Svaki pomen moje ljubavi prema Ričardu i obećanja koja mi je on dao moraju biti isto ovako uništeni. A ja moram sakriti i druge tajne, posebno jednu. Odgajena sam kao brbljiva princeza na slobodnom dvoru intelektualne radoznalosti, gde se o svemu smelo misliti, govoriti i pisati; ali u godinama posle smrti moga oca, naučila sam tajanstvene veštine uhoda.

Oči mi suze od dima, ali znam da nema svrhe da se rasplačem. Trljam lice i odlazim da potražim decu u velikoj odaji na vrhu zapadne kule, koja im služi kao učionica i igraonica. Moja šesnaestogodišnja sestra Sesili pevala je jutros s njima i dok se penjem uz kamene stepenice čujem njihove glasove i ritmičke udare bubnja. Kad otvorim vrata, oni začute, a zatim traže da slušam melodiju koju su sami komponovali. Moju desetogodišnju sestru Anu još od najmanjih nogu podučavali su najbolji majstori, naša dvanaestogodišnja sestra od strica Margareta ume lepo da drži ton a njen desetogodišnji brat Edvard ima kristalni sopran sladak poput zvuka flaute. Slušam ih a zatim zaplješćem. „A sad imam novosti za vas.“

Edvard Vorik, mali Margaretin brat, diže tešku glavu nagnutu nad tablicom. „Ne za mene?“, pita on tugaljivo. „Nema vesti za Tedija?“

„Ima, i za tebe i za tvoju sestru Megi, i za Sesili i Anu. Vesti za sve vas. Kao što znate, Henri Tjudor je pobedio u bici i postaće novi kralj Engleske.“

To su deca iz kraljevske kuće; lica su im sumorna, ali su suviše dobro vaspitani da bi ijednom rečju izrazili žaljenje za svojim pokojnim stricem Ričardom. Umesto toga, čekaju da čuju šta sledi dalje.

„Novi kralj Henri će biti dobar vladar svojim vernim podanicima“, govorim, prezirući sebe što kao papagaj ponavljam reči koje mi je rekao ser Robert Vilobi predajući mi majčino pismo. „I pozvao je sve nas, decu kuće Jorka, u London.“

„Ali on će biti kralj“, kaže otvoreno Sesili. „On će biti kralj.“

„Naravno da će on biti kralj! Ko drugi?“ Saplicem se o pitanje koje sam sama, ne razmišljajući, postavila. „On,

naravno. Kako god bilo, on je osvojio krunu. I vratiće nam naše titule i priznati nas kao prinčeve i princeze Jorka.“

Sesili se duri. Nekoliko nedelja pre nego što je odjahao u bitku, Ričard joj je naredio da se uda za Ralfa Skroupa, bezmalo običnog nikogovića, da bi bio siguran da je Henri Tjudor neće uzeti kao drugoizabranu mladu, posle mene. Sesili je, kao i ja, princeza iz kuće Jorka, te brak s bilo kojom od nas mladoženji pruža mogućnost da polaže pravo na presto. Moj ugled je potamneo kad su počela govorkanja da sam Ričardova ljubavnica, a onda je Ričard ponizio i Sesili osudivši je na brak sa čovekom niskog roda. Ona sada tvrdi da taj brak nikad nije konzumiran, kaže da ga ne priznaje, da će ga majka poništiti; ali sad je ona gospa Skroup, žena potučenog jorkiste, a kad nam se vrate kraljevske titule i kad ponovo postane princeza, moraće da zadrži njegovo ime i svoje poniženje, čak iako niko ne zna gde je Ralf Skroup danas.

„Znaš, trebalo bi da *ja* budem kralj“, kaže desetogodišnji Edvard, vukući me za rukav. „Ja sam sledeći naslednik, zar ne?“

Okrećem se njemu. „Ne, Tedi“, odgovaram blago. „Ne možeš da budeš kralj. Istina je da si sin kuće Jorka i da te je stric Ričard jednom imenovao za svog naslednika; ali on je sada mrtav, a novi kralj će biti Henri Tjudor.“ Čujem kako mi glas drhti dok izgovaram reči „on je mrtav“, te duboko udahnem i ponovim: „Ričard je mrtav, Edvarde, znaš da je tako, zar ne? Razumeš da je kralj Ričard mrtav? I da sada nikad više nećeš biti njegov naslednik.“

On me pogleda tako bledo da pomislim da ništa nije razumeo, a onda mu se krupne smeđe oči odjednom napune suzama, on se okreće i vraća prepisivanju grčkih slova na tablicu. Nekoliko trenutaka zurim u njegovu smeđokosu glavicu i mislim kako je ta njegova tupa, životinjska bol

veoma slična mojoj. Samo što je meni naređeno da neprestano ćaskam i smeškam se po ceo dan.

„On ne shvata“, kaže mi Sesili tihim glasom, da je njegova sestra Megi ne čuje. „Svi smo mu to rekli već sto puta. Tako je tup da ne veruje.“

Pogledam u Megi, koja ćuteći sedne pored brata da mu pomogne da piše, i mislim kako sam sigurno glupa kao i Edvard, jer ni ja ne mogu da verujem. Jednog trenutka Ričard je jahao na čelu nepobedive vojske najmoćnijih engleskih plemića; već sledećeg su nam doneli vest da je potučen i da su trojica njegovih vernih prijatelja sedeli na konjima i gledali ga kako očajnički juriša u smrt, kao da po sunčanom danu gledaju običan turnir i hrabrog jahača, i kao da je sve igra koja bi mogla da se završi i ovako i onako.

Odmahujem glavom. Ako budem mislila na njega kako jaše sam na neprijatelja, s mojom rukavicom gurnutom u prsni oklop pored srca, rasplakaću se; a majka mi je naredila da se smešim.

„Dakle, idemo u London!“, kažem, kao da sam oduševljena tim vestima. „Na dvor! I živećemo opet s našom gospođom majkom u Vestminsterskoj palati i bićemo opet s našim sestricama Katarinom i Bridžet.“

Na te reči dvoje siročadi vojvode od Klarensa dižu glave. „Ali gde ćemo živeti Tedi i ja?“, pita Megi.

„Možda ćete i vi živeti s nama“, odgovaram vedro. „Pretpostavljam da hoćete.“

„Uraaa!“, vikne Ana, a Megi tiho objašnjava Edvardu da idemo u London, i da će moći da jaše svog ponija celim putem iz Jorkšira do tamo, kao pravi mali vitez, a Sesili me hvata za lakat i vuče u stranu, zarivajući mi prste u ruku. „A šta će biti s tobom?“, pita ona. „Hoće li se kralj oženiti

tobom? Hoće li preći preko onog što si radila s Ričardom? Hoće li sve to biti zaboravljeno?“

„Ne znam“, kažem, odmičući se. „A što se nas tiče, niko ništa nije radio s kraljem Ričardom. Ti prva, kao moja sestra, ništa nisi videla i ništa nećeš reći. Kada je o Henriju reč, pretpostavljam da svi želimo da znamo hoće li se oženiti mnome ili neće. Ali samo on zna odgovor na to. Ili možda njih dvoje: on – i ona stara veštica, njegova majka, koja misli da o svemu može da odlučuje.“

NA VELIKOM SEVERNOM PUTU,
JESEN 1485.

Putovanje ka jugu prijatno je po blagom septembarskom vremenu i govorim našoj pratnji da ne moramo da žurimo. Vreme je toplo i sunčano i polako prevaljujemo manje delove puta, jer su mlađa deca na ponijima i ne mogu da jašu više od tri sata bez odmora. Ja sedim na svom konju, lovačkom alatu kojeg mi je poklonio Ričard da bih mogla da jašem uz njega, i drago mi je što sad putujem i što napuštam njegov zamak Šerif Haton, gde smo nameravali da izgradimo dvorac koji će zaseniti Grinič, što napuštam vrtove kuda smo zajedno šetali i dvorane u kojima smo plesali uz svirku najboljih muzičara, i kapelu gde me je uzeo za ruku i obećao mi da ćemo se venčati čim se vrati iz bitke. Svakog dana sve sam dalje od tog mesta i nadam se da ću zaboraviti uspomene koje me vezuju za njega. Pokušavam da pobegnem od svojih snova, ali ih gotovo čujem kako kaskaju za nama, kao duhovi.

Edvard se raduje putovanju, uživa u slobodi na Velikom severnom putu, i u tome što ljudi duž čitavog puta izlaze pred nas da vide šta je ostalo od kraljevske porodice Jorka.

Kad god naša mala povorka zastane, narod dolazi da nas blagosilja, skidaju kape pred Edvardom kao jedinim preživelim naslednikom Jorka, jedinim sinom Jorka, iako je naša kuća poražena i svi su čuli da će na presto sestiti novi kralj – Velšanin kojeg niko ne poznaje, stranac koji je nezvan došao iz Bretanje ili Francuske ili odnekud preko moreuza. Tedi uživa pretvarajući se da je on pravi kralj koji putuje u London na krunisanje. Klanja se i maše, skida kapu i smeši se dok ljudi izlaze iz kuća i radnji kad jašemo kroz gradove. Mada mu svakog dana govorim da idemo na krunisanje novog kralja Henrija, on to zaboravi čim neko vikne: „À Vorik! À Vorik!“

Njegova sestra Megi dolazi kod mene veče uoči našeg ulaska u London. „Princezo Elizabeta, mogu li da razgovorim s vama?“

Smešim joj se. Majka sirote male Megi umrla je na porođaju, a Megi je tada postala i otac i majka svome bratu i gospodarica njegovog domaćinstva, dok je bila još gotovo beba. Megin otac je bio Džordž, vojvoda od Klarensa, pogubljen u Taueru po naređenju moga oca i na nagovor moje majke. Megi nikad ne pokazuje da nam to prebacuje, mada oko vrata nosi medaljon sa uvojkom kose svoje majke a na ruci malu narukvicu sa srebrnim burencetom, kao uspomenu na oca.* Uvek je opasno biti blizu prestola; sa svojih dvanaest godina ona to već zna. Kuća Jorka jede sopstvene mladunce poput izbezumljene mačke.

„Šta je bilo, Megi?“

Malo čelo joj je naborano. „Brinem se za Tedija.“

Čekam. Odana je sestra tom malom dečaku.

---

* Megin i Tedijev otac Džordž, vojvoda od Klarensa, rođeni brat Edvarda IV i Ričarda III, pogubljen je tako što je udavljen u buretu svog omiljenog vina. (Prim. prev.)

„Brinem za njegovu bezbednost.“

„Čega se plašiš?“

„On je jedini sin kuće Jorka, jedini naslednik“, poverava mi ona. „Naravno, postoje i druga deca kuće Jorka, deca naše tetke Elizabete, vojvotkinje od Safoka; ali Tedi je jedini preživeli sin sinova Jorka; vašeg oca kralja Edvarda, mog oca vojvode od Klarensa i našeg strica kralja Ričarda. Sada su svi oni mrtvi.“

Osećam poznati akord bola koji odjekuje u meni kad god čujem njegovo ime, kao da sam lauta, bolno zategnutih žica. „Da“, kažem. „Da, sada su svi oni mrtvi.“

„Ta tri sina Jorka više nemaju preživelih sinova. Naš Edvard je sad jedini dečak.“

Ona me nesigurno pogleda. Niko ne zna šta se desilo sa mojom braćom Edvardom i Ričardom, koji su poslednji put viđeni kako se igraju na travnjaku ispred londonskog Tauera i kako mašu s prozora Baštenskog tornja.* Niko zasigurno ne zna; ali svi misle da su mrtvi. Ono što ja znam čuvam kao tajnu, a ni ja ne znam mnogo.

„Izvinite“, kaže ona zbunjeno. „Nisam htela da vas uznemirim...“

„Sve je u redu“, kažem, kao da mi pominjanje nestanka moje braće ne nanosi neizmeran bol. „Plašiš li se da će Henri Tjudor odvesti tvog brata u Tauer, kao što je kralj Ričard odveo moju braću? I da se ni on neće vratiti?“

Ona uvrće ruku u skute svoje haljine. „Ne znam čak ni da li bi trebalo da ga vodim u London“, uzvikne ona. „Treba li da pokušam da nabavim brod i da ga odvedem kod naše

---

* Engl.: *Garden Tower* – deo londonske tvrđave Tauera. Od oko 1571. godine nazvan je Krvavim tornjem (*Bloody Tower*), imenom koje nosi i danas. U ovom tornju su dvojica malih prinčeva Edvard i Ričard navodno ubijeni 1483. godine. (Prim. prev.)

tetke Margarete u Flandriju? Ali ne znam kako. Nemam novca da unajmim brod. I ne znam koga da pitam. Mislite li da bi trebalo to da uradimo? Da sklonimo Tedija? Tetka Margareta bi ga čuvala iz ljubavi prema kući Jorka. Treba li to da uradimo? Da li biste vi to umeli da uradite?“

„Kralj Henri ga neće povrediti“, kažem joj. „Bar ne sada. Mogao bi to da učini kasnije, kada se ustoliči i bude siguran na prestolu, i kad narod bude prestao da ga posmatra i pita se šta će on uraditi. Ali u narednih nekoliko meseci on će se truditi da stekne što više prijatelja. Pobedio je u bici, ali sada treba da osvoji kraljevstvo. Nije dovoljno ubiti prethodnog kralja, mora da se kruniše i proglaši za kralja. On neće rizikovati da uvredi kuću Jorka i sve koji je vole. Pa, jadničak će možda morati da se oženi mnome da bi im svima ugodio!“

Ona se nasmeši. „Vi biste bili tako divna kraljica! Zaista prelepa kraljica! A onda bih mogla da budem sigurna da će Edvard biti bezbedan, jer biste vi mogli da mu budete starateljka, zar ne? Vi biste ga čuvali, zar ne? Vi znate da on ne predstavlja opasnost ni za koga. Oboje bismo bili odani lozi Tjudorovih. Bili bismo odani vama.“

„Ako ikad postanem kraljica, postaraću se za njegovu bezbednost“, obećavam joj, razmišljajući o tome koliko života zavisi od toga da li ću uspeti da ubedim Henrija da ispoštuje naše zaruke. „Ali u međuvremenu, mislim da smete da dođete u London zajedno s nama i svi ćemo biti na sigurnom kod moje majke. Ona će znati šta treba da radi. Sigurno ima spreman plan.“

Megi okleva. Između moje majke i Margaretine majke Izabele bilo je zle krvi, a nju je odgajila Ričardova žena Ana, koja je moju majku mrzela kao smrtnog neprijatelja. „Hoće li se ona brinuti o nama?“, pita ona vrlo tiho. „Hoće li vaša

---

majka biti dobra prema Tediju? Oduvek su govorili da je ona neprijatelj moje porodice.“

„Ona nije ni u kakvom sukobu ni sa tobom ni sa Edvardom“, uveravam je. „Vi ste bratanac i bratanica njenog muža. Svi pripadamo kući Jorka. Ona će vas štiti kao i nas.“

Megi je utešena, veruje mi, a ja je ne podsećam da je moja majka i sama imala dva sina, Edvarda i Ričarda, koje je volela više i od samog života; ali nije mogla da ih zaštiti. I niko ne zna gde su noćas moja mala braća.

VESTMINSTERSKA PALATA, LONDON,
JESEN 1485.

Ulazimo u London bez svečanog dočeka, a kada nas nekoliko šegrta i piljarica primete u uskim ulicama i počnu da kliču deci Jorka, pratnja se stiska oko nas, vodeći nas što brže mogu u dvorište kraljevske Vestminsterske palate, gde se teška drvena kapija zatvara za nama. Očigledno, novi kralj Henri ne želi nikakve suparnike u osvajanju srca grada koji je nazvao svojim. Moja majka stoji na stepeništu ispred masivnih vrata i čeka nas zajedno s mojim sestricama, šestogodišnjom Katarinom i četvorogodišnjom Bridžet, koje joj stoje uz bokove. Brzo i nespretno silazim s konja i odmah se nađem u njenom zagrljaju, udišem poznati miris njenog parfema od ružine vodice i miris njene kose i dok me ona grli i tapše po leđima, odjednom se rasplačem i jecam zbog gubitka čoveka kojeg sam tako strastveno volela i budućnosti koju sam priželjkivala s njim.

„Pst“, kaže mi majka odlučno i šalje me unutra dok se pozdravlja s mojim sestrama i rođacima. Zatim ulazi za mnom, držeći Bridžet na kuku a Katarinu za ruku, dok Ana i Sesili skakuću oko nje. Smeje se i izgleda srećna i daleko

mlađa od svojih četrdeset pet godina. Nosi tamnoplavu haljinu, plavi kožni pojas oko vitkog struka, a kosa joj je vezana i skupljena pod plavom somotskom kapom. Sva deca uzbudeno čiče dok nas ona vodi u svoje odaje i seda držeći Bridžet na kolenu. „Sada mi ispričaj sve!“, kaže ona. „Jeste li stvarno jahali celim putem, Ana? To je zbilja sjajno. Edvarde, dragi moj, jesi li umoran? Da li te je poni slušao?“

Svi govore uglas, Bridžet i Katarina skakuću oko nas i prekidaju razgovor. Sesili i ja čekamo da se buka stiša a moja majka se smeši nama dvema, nudeći deci ušecerene šljive i svetlo razblaženo pivo, a oni sedaju ispred vatre da uživaju u đakonijama.

„A kako su moje dve velike devojke?“, pita ona. „Sesili, opet si porasla. Nema sumnje da ćeš me stići po visini. Elizabeta, dušo, bleđa si i mršava. Da li dobro spavaš? Ne postiš, valjda?“

„Elizabeta kaže da nije sigurna hoće li se Henri oženiti njome ili ne“, prasne odmah Sesili. „A ako se ne oženi njome, šta će biti sa svima nama? Šta će biti sa mnom?“

„Naravno da će se oženiti“, odgovara majka mirno. „Svakako da hoće. Njegova majka je već razgovarala sa mnom. Oni shvataju da imamo previše prijatelja u Parlamentu i u zemlji da bi kralj smeo da se izloži opasnosti da uvredi kuću Jorka. Moraće da se oženi Elizabetom. Zavetovao se na to pre skoro godinu dana i sada ne može da odustane. Ta veridba je bila uključena u njegove planove o napadu i njegov sporazum s njegovim pristicama od samog početka.“

„Ali zar nije besan zbog kralja Ričarda?“, navaljuje Sesili uporno. „Zbog Ričarda i Elizabete? I onoga što je ona uradila?“

Moja majka okrene spokojno lice prema mojoj zlobnoj sestri. „Ne znam ništa o pokojnom uzurpatoru Ričardu“,

kaže ona, baš kao što sam i očekivala. „A ne znaš ni ti. A kralj Henri zna još manje.“

Sesili zausti da se pobuni, ali jedan hladan majčin pogled je učutka. „Kralj Henri još uvek zna vrlo malo o ovom svom novom kraljevstvu“, nastavlja mirno moja majka. „Proveo je skoro čitav život na kontinentu. Ali mi ćemo mu pomoći i reći mu sve što treba da zna.“

„Ali Elizabeta i Ričard...“

„To je jedna od onih stvari koje ne treba da zna.“

„O, u redu“, odgovara ljutito Sesili. „Ali reč je o svima nama, ne samo o Elizabeti. Elizabeta nije jedina na svetu, mada se ona ponaša kao da niko nije važan osim nje. Vori-kova deca me stalno pitaju kako da se zaštite, Megi se plaši za Edvarda. A šta je sa mnom? Jesam li udata ili nisam? Šta će biti sa mnom?“

Čuvši ovu bujicu zahteva, moja majka se namršti. Sesili se udala sasvim iznenada, tren uoči bitke, a njen mladoženja je odjahao u rat još pre nego što su podelili postelju. Sad ga, naravno, nema, a kralj koji je naredio venčanje mrtav je i svi planovi su pali u vodu. Sesili je možda opet devojka, ili možda udovica, ili možda napuštena žena. To niko ne zna.

„Ledi Margareta će uzeti Vorikovu decu za svoje štici-nike. A ima planove i za tebe. Vrlo je ljubazno govorila o tebi i svim tvojim sestrama.“

„Hoće li ledi Margareta upravljati dvorom?“ pitam tiho.

„Kakve planove?“ pita Sesili.

„Ispričaću ti kasnije, kad i sama budem nešto više znala“, kaže majka Sesili, a meni odgovara: „Služiće je na povijenom kolenu, zvaće je 'vaša milosti' i klanjaće joj se kao kraljici.“

Na licu mi se ukazuje blagi prezir. „Ona i ja se nismo rastale u najvećem prijateljstvu.“

„Kad se udaš i postaneš kraljica, klanjaće ti se, kako god se zvala“, kaže jednostavno moja majka. „Nije važno da li joj se sviđaš ili ne, ipak ćeš se udati za njenog sina.“ Ona se okreće mlađoj deci. „Sad ću vam pokazati vaše sobe.“

„Zar nećemo biti u svojim nekadašnjim odajama?“, pitam ne razmišljajući.

Majčin osmeh je pomalo ukočen. „Naravno da više nismo u kraljevskim odajama, gospa Margareta Stenli je kraljičine odaje proglasila svojim. A porodica njenog muža, Stenlijevi, dobili su najbolje odaje. Mi smo dobili najbolje posle njih. Ti si u staroj sobi ledi Margarete. Čini se da ste se ti i ona zamenile.“

„Gospa Margareta Stenli uzima kraljičine odaje?“, pitam. „Zar nije smatrala da one treba da pripadnu meni?“

„U svakom slučaju, ne još“, odgovara majka. „Ne dok se ne udaš i ne krunišeš. Do tada je ona prva dama Henrijevog dvora i veoma joj je važno da to svi znaju. Očigledno je naredila svima da je nazivaju gospođom kraljevom majkom.“

„Gospođom kraljevom majkom?“, ponavljam ovu čudnu titulu.

„Da“, kaže moja majka s jetkim osmehom. „Nije loše za ženu koja je bila moja dvorska dama i koja je prošlu godinu provela razdvojena od muža i u kućnom pritvoru zbog izdaje, šta kažeš?“

Selimo se u druge najbolje odaje u Vestminsterskoj palati i čekamo da nas kralj Henri pozove. On nas ne poziva. Njegov dvor je u palati londonskog biskupa, u blizini Katedrale Svetog Pavla u gradu, a svako ko je u prilici da to čini pretvara

se da pripada kući Lankastera ili da je doživotni pristalica Tjudorovih, hita kod njega i traži nagradu za svoju odanost. Čekamo poziv da budemo predstavljene na dvoru, ali on ne stiže.

Majka mi naručuje nove haljine, kape s kojima ću izgledati još viša, papučice koje će provirivati ispod skuta novih haljina, i hvali moj izgled. Lepa sam kao što je ona nekad bila, i sivooka. Ona je bila slavna lepotica, kćerka najlepšeg para u kraljevstvu i s tihim zadovoljstvom kaže da sam nasledila porodičnu lepotu.

Ona deluje spokojna; ali govorkanja počinju da se šire. Sesili kaže da smo možda opet u kraljevskoj palati, ali da je u njoj ipak sumorno i samotno kao da smo zarobljeni u utočištu. Ne pokušavam da joj se suprotstavljam, ali nije u pravu. Uopšte nije u pravu. Ona se ne seća utočišta tako dobro kao ja; nema ničeg, *ničeg* goreg od mraka i tišine i saznanja da ne možeš napolje, i strahovanja da bilo ko može da upadne u sklonište. Kad smo poslednji put bili u utočištu, nismo izlazili iz njega devet meseci; to mi je izgledalo kao devet godina i činilo mi se da ću uvenuti i umreti bez sunčeve svetlosti. Sesili kaže da ona, kao udata žena, uopšte ne bi trebalo ni da bude s nama, da je treba pustiti da se pridruži svom mužu.

„Samo što ne znaš gde je on“, kažem joj. „Verovatno je pobegao u Francusku.“

„Ja sam bar bila udata“, ističe ona. „Nisam spavala s tuđim mužem. Nisam bila preljubnica. I on barem nije mrtav.“

„Ralf Skroup od Apsala“, odgovaram zajedljivo. „Gospodin Niko od Ničega. Ako ga nađeš i ako je još živ, što se mene tiče, možeš da živiš s njim. Ako te bude hteo bez prinude. Ako bude želeo da bude tvoj muž, bez kraljevskog naređenja.“

Ona se pogruži i okrene glavu. „Gospođa kraljeva majka će se pobrinuti za mene“, brani se ona. „Ja sam joj kumče.“

Sad je ona najvažnija i ona odlučuje o svemu. Ona će me se setiti.“

Vreme je čudno za ovo doba godine, suviše sunčano, suviše vedro, suviše toplo preko dana i suviše vlažno noću, te niko ne može da spava. Niko sem mene. Mada sam ukleta snovima, ne mogu da ih obuzdam. Tonem u tamu svake noći i sanjam da Ričard nasmejan dolazi kod mene. Govori mi da je pobedio u bici i da ćemo se venčati. Drži me za ruke dok mu ja govorim da su mi kazali da je Henri pobedio a on me ljubi i kaže da sam luda, mala slatka luda. Budim se ubeđena da je to stvarnost i iznenada užasnuta ugledam zidove drugih najboljih odaja i Sesili u svom krevetu i shvatam da onaj koga volim leži mrtav i leden u neznanom grobu, dok se njegova zemlja preznojava od vreline.

Moja služavka Dženi, kćerka gradskih trgovaca, govori mi da u gusto zbijenim kućama unutar gradskih zidina vlada strašna bolest. Kaže mi da su se dva šegrta njenog oca razbolela i umrla.

„Kuga?“, pitam, naglo uzmičući od nje. Za tu bolest nema leka i plašim se da će mi je ona preneti i da će vreli vetar kuge dunuti ka meni i mojoj porodici.

„Još je gora od kuge“, kaže ona. „Ne liči ni na jednu poznatu bolest. Prvi šegrt, Vil, za doručkom je rekao da mu je hladno i da ga sve boli kao da se cele noći mačevao. Moj otac mu je rekao da se vrati u krevet, a onda je Vil počeo da se znoji; košulja mu je bila mokra, znoj mu je tekao u potocima. Kad mu je moja majka odnela vrč piva, rekao je da sav gori i da ne može da se rashladi. Rekao je da mu se spava, a onda je zaspao i nije se probudio. Momak od osamnaest godina! Umro za dan!“

„A koža?“, pitam. „Je li imao čireve?“

„Ni čireve, ni osip“, tvrdi ona. „Kako rekoh – to nije kuga. To je neka nova bolest. Zovu je znojnom groznicom, novom kugom koju nam je doneo kralj Henri. Svi kažu da je njegova vladavina započela smrću i da neće potrajati. On je sa sobom doneo smrt. Svi ćemo poginuti zbog njegovog častohleplja. Kažu da je ovamo došao u znoju i da će se truditi da zadrži presto. To je tjudorovska bolest, on ju je doneo sa sobom. Uklet je, to svi kažu. Jesen je, ali je toplo kao da smo usred leta, i svi ćemo se nasmrtno preznojiti.“

„Idi kući“, kažem joj nervozno. „I Dženi, ostani kod kuće dok ne budeš sigurna da si zdrava i da su svi u tvojoj kući zdravi. Moja majka neće želeći tvoje usluge ako u tvojoj kući ima bolesnih. Ne vraćaj se na dvor dok bolest ne prođe. I ne odlazi više ni kod mojih sestara ni kod Vorikovih.“

„Ali ja sam dobro!“, buni se ona. „A ova bolest je preka. Da je imam, umrla bih pre nego što bih uopšte stigla ovo da vam ispričam. Dokle god mogu da stignem pešice od kuće do palate, zdrava sam.“

„Idi kući“, naređujem joj. „Poslaću po tebe kad budeš mogla opet da dolaziš“, kažem joj i odlazim kod majke.

Ona nije u palati, ni u zamračenim i pustim kraljičinim odajama, čak ni u hladovitoj bašti, već je zatičem na stoličici na samom kraju mola što se pruža u reku, gde sedi na povetarcu koji šapuće nad vodom i osluškuje šum talasa što zapljuskuju drvene stubove.

„Kćeri moja“, pozdravlja me ona dok joj prilazim. Kleknem na daske da me blagoslovi, a zatim sednem pored nje tako da mi stopala vise preko ivice, a moj odraz me gleda iz reke kao da sam vodena boginja što živi u vodi i čeka

da je neko oslobodi čarolije, a ne princeza-usedelica koju niko neće.

„Jeste li čuli za novu bolest u gradu?“, pitam je.

„Da, jer je kralj odlučio da ne sme da održi krunisanje i da se izloži opasnosti da se ljudi u gužvi zaraze jedni od drugih“, kaže ona. „Henri će morati da bude osvajač umesto krunisani kralj još koju nedelju, dok ova bolest prođe. Njegova majka gospa Margareta naredila je da se održe posebne molitve; sigurno je izvan sebe. Misli da je bog dosad vodio njenog sina, ali da mu sada šalje pošast da iskuša njegovu istrajnost.“

Gledajući naviše u nju, moram da zaškiljim pod jakim suncem što blista sa zapada zalazeći u vatrometu boja i nago-veštavajući još jedan vreo dan. „Majko, je li to vaše delo?“

Ona se smeje. „Da li me ti to optužuješ za veštičarenje?“, pita ona. „Da sam uklela narod kužnim vetrom? Ne, ne bih umela tako nešto da učinim; a i da imam takvu moć, ne bih je upotrebila. Ovo je bolest koja dolazi sa Henrijem, jer je unajmio najgore ljude u hrišćanskom svetu da napadnu ovu jadnu zemlju, a oni su sa sobom doneli tu bolest iz najmračnijih i najprljavijih francuskih tamnica. To nije čarolija, ovu bolest su sa sobom doneli vojnici. Zato se najpre pojavila u Velsu, a tek onda stigla do Londona – pratila je njegov put, ne put čarolije, već put prljavštine koju su ostavljali za sobom i jadnih žena koje su usput silovali. Ovu bolest je donela Henrijeva vojska robijaša, mada je svi smatraju za božji znak protiv njega.“

„Da li bi mogla da bude i jedno i drugo?“, pitam. „I bolest, i znak?“

„Bez sumnje jeste i jedno i drugo“, kaže ona. „Kažu da kralj čija vladavina počne u znoju mora da se bori da zadrži presto. Henrijeva bolest ubija njegove prijatelje i pristalice, kao oružje upereno protiv njih i njega. Sada, kao pobjednik,

on gubi više saveznika nego dok je ratovao na bojnopolju. Bilo bi smešno da nije tako tužno.“

„Šta to za nas znači?“ , pitam.

Ona gleda uzvodno, kao da bi reka mogla da donese odgovor pred moja stopala što se klate nad njenom površinom. „Još ne znam“, kaže ona zamišljeno. „Ne znam. Ali kad bi se on razboleo i umro, svi bi sigurno rekli da je to božja kazna uzurpatoru i tražili bi jorškog naslednika na prestolu.“

„A imamo li ga?“ , pitam, glasom jedva čujnim iznad talasanja reke. „Jorškog naslednika?“

„Naravno da ga imamo: Edvard od Vorika.“

Oklevam. „Imamo li još nekog? Još bližeg?“

I dalje odvrćući glavu, ona neprimetno klimne.

„Mog malog brata Ričarda?“

Ona opet klimne glavom, kao da svoje reči ne želi da poveri čak ni vetru.

Naglo uzdahnem. „Jeste li ga sakrili, majko? Sigurni ste? On je živ? U Engleskoj?“

Ona odmahne glavom. „Nemam nikakvih vesti. Ne mogu ništa sa sigurnošću da kažem, a svakako ništa tebi. Moramo se moliti za dva sina Jorka, princa Edvarda i princa Ričarda, kao za izgubljene dečake, sve dok nam neko ne javi šta je bilo s njima.“ Ona mi se nasmeši. „A bolje je da ti ne kažem čemu se nadam“, izgovori ona blago. „Ali ko zna šta će nam budućnost doneti ako Henri Tjudor umre?“

„Možete li to da mu poželite?“ , upitam šapatom. „Da poželite da umre od bolesti koju je doneo sa sobom?“

Ona okreće glavu ka reci, kao da osluškuje. „Ako je on ubio mog sina, onda sam ga već proklela“, kaže ona jednostavno. „I ti si proklela ubicu naših dečaka zajedno sa mnom, sećaš li se? Zamolile smo Meluzinu, boginju-pretkinju porodice moje majke, da mu se osveti umesto nas. Sećaš li se šta smo tada rekle?“